

stellten Studien Cöön auf die nehmliche Art zu untergeben, wie solches in rücksicht der anderen teutschen Erblände geschicht. Der hung. Kanzler hat hiernach bereits den Auftrag erhalten, alle in Studienwesen aus Hungarn und Siebenbürgen bey der Kanzley einkommenden Gegenstände an Sie brevi manu zu verweisen und solche bey gedachter Cöön durch eigene von der Kanzley zu bestimmende Referenten in Vortrag bringen zu lassen; damit selbe mit Rücksicht auf die allgemeine in Studienwesen ergangene Verordnungen beurtheilet, und so viel möglich in allen Erbländen sich nach gleichen Grundsätzen benommen werden möge.

In dieser Rücksicht sende Ich Ihnen daher den Mir von der hung. Kanzley über die vollbrachte Untersuchung der Ofner Universität erstatteten Vortrag zu, damit Sie solchen bey der Cöön mit Zuziehung der hung. Referenten in genaue Erwegung nehmen und gemeinschäftlich mit ihnen das Gutachten erstatten sollen, wie den darin vorkommenden Gebrechen eine standhafte Abhilfe zu verschaffen und wie überhaupt das hung. Studienwesen auf einen guten Fuss bey der neuen festgesetzten translocation zu bringen sey? da auf all jenes, was derzeit in Hungarn eingeführt ist, keine Rücksicht zu tragen und auch von den bereits aufgestellten Professoren nur jene zu wählen sind, welche sich bey dem zu veranlassenden Concurse, als die geschicktesten auszeichnen, sofort von ihren Mitwerbern den aufrichtigen Vorzug verdienen. Massen Mein Wille ist, dass bey der zu treffenden Wahl ohne aller Personalität fůrgegangen und nur auf die allerschickteste Leute das Augenmerk gerichtet werden solle.

den 3-ten X-bris 1783.

Ezenğrendelkezés kibocsátásának időpontjától kezdve a magyarországi és erdélyi tanügyet az ősszbirodalom céljait szolgáló bécsi udvari tanulmányi bizottságban intézték. Az egész vonalon megindul a «parificatio», melynek csak a császár halála vetett véget.

FINÁCZY ERNŐ.

A FRANCIA NYELV TANÍTÁSÁNAK FEJLŐDÉSE A FELSŐBB LEÁNYISKOLÁKBAN ÉS AZ ÚJ TANTERV.

1875 október havában a *Budapesti Közlöny*-ben megjelent miniszteri rendelet a következőképen határozza meg a felsőbb leányiskola célját: «Ezen nyilvános tanintézet célja alkalmat nyújtani arra, hogy benne társadalmunk nőtagjai nemük sajátlagossága és a társadalmi viszonyok által feltételezett, de egyszersmind oly mérvű általános műveltséget szerezzenek, amely egyfelől élethivatásukra szükséges és másfelől megfelel azon általános műveltségnek, melyet a férfiak saját életcéljaik érdekében gimnáziumi és reáliskolai középiskoláinkban nyerhetnek».

Ha általános műveltség megszerzéséről van szó, elengedhetlen

az idegen nyelvek tanulása, különösen nálunk. Mi nagyon is rászorulunk a nyugati nemzetek gazdag szellemi tárházára; mi, kiknél a nemzeti élet sajátos alakulása oly sokáig útját állotta a szellemi fejlődésnek. Nekünk tehát okvetlenül kell idegen nyelveket tanulnunk.

Ezek közül legközelebb áll hozzánk — sajnos — a német. Azért mondom, hogy sajnos, mert a germán szellem nemzeti szellemi önállóságunkkal, a magyar géniussal kelt sokszor birokra s majdnem legyűrte. Dé ha nem is tudta végkép megtörni, sokat elvont erejéből, kiforgatta eredeti mivoltából.

Ennek ellenére rövidlátó, vagy látni nem akaró pædagogusaink mindenütt a német nyelvet helyezték és helyezik előterbe a tanításban. Bármily iskolának tantervét vizsgáljuk át, mindenütt a német nyelv van túlsúlyban a modern idegen nyelvek között. Pedig ez csak ártalmára lehet nemzeti művelődésünknek. Régen kimutatták már, hogy a germán és magyar szellem annyira homlokegyenest ellenkezik egymással, hogy egyik a másiknak csak rovására élhet. Hogy egyebet ne említsek, az úgynevezett általános műveltségű emberek rendszerint borzalmas germanismusokban beszélnek. Ez is egyik fényes eredménye a német nyelv tanításának.

Van ellenben egy másik nyugati nyelv, mely fontosság és művelődés szempontjából eddig fölülmul minden más nyelvet, s ez a francia nyelv. A gall műveltség absorbeál minden műveltséget, a gall szellem a kútforrása minden jelentősebb szellemi mozgalomnak Európában. A gall szellem nem is oly veszedelmes nemzeti szellemünkre, mert azzal sok tekintetben rokon.

Ennek felismerése vezette egyes pædagogusainkat arra, hogy az 1874-ben megalkotott reáliskola programjába a francia nyelvet tekintélyes óraszámában felvegyék. Molnár Aladár pedig, ki előtt a felsőbb leányiskola mint egy modern leányközépiskola típusa lebegett, a leányiskolai nevelés sarkalatos tárgyává tette a francia nyelvet.

Az első tanterv így szól: Francia nyelv és irodalom II., III. és IV. oszt.-ban heti négy óra. Cél *a)* a francia nyelvnek, főleg a nyelv szerkezetének alakítani és mondattani alapos megismerése, a nyelv alakjainak képzésében uralkodó törvények és szabályok megértése és a mennyire az idő engedi, a nyelv gyakorlati használatára is képesítés. *b)* Nyelvtani ismereten alapuló biztos megértése és megismerése a francia irodalom kiválóbb remekeinek; s amennyire lehet, ilyeneknek már az iskolában is megismertetése. Ehhez járult a kétévés felsőbb tanfolyam ugyanennyi órászámmal s ugyanazzal a céllal.

Első pillanatra láthatjuk, hogy ezt a tantervet classicaphilologusok készítették, kik a holt nyelvek tanításának módszerén kívül más módszert nem ismernek. Fő a nyelvtan, a nyelvről alig esik szó.

Ezenfelül szembeötlő, hogy a négy alsó osztályt tekintve a kitűzött cél és a rendelkezésre álló idő között óriási az aránytalanság. Hogy valaki három év alatt heti négy órában ennyit elérjen, az teljes lehetetlenség. Igaz, hogy a felsőbb osztályokban igen bőkezűen gondoskodtak a nyelvről, mert mindkét osztályban heti 4—4 órát juttattak neki. De akkor mért tűzték a négy osztályu tanfolyam elé ugyanazt a célt, mint a teljes hat osztály elé? Úgy látszik francia mintára a négy osztályban befejezett egészre törekedtek s így ezen osztályok nem képeztek szerves egészet a két felsővel. Franciaországban ugyanis a felsőbb leányiskola három alsó és két felső osztályból áll, de már a három alsónak befejezett egészet kell nyújtani a tanítás terén. Persze vannak előkészítő osztályok is, ami nálunk szintén megvolt eleinte, később azonban eltörölték s megengedték, hogy az elemi iskola 4-ik osztályából fel lehet lépni a felsőbb leányiskola első osztályába. Mondanunk sem kell, hogy ez nagymértékben leszállította a felsőbb leányiskola nivóját.

Révy Ferenc így emlékezik meg általánosságban erről a tantervről: Az első szervezet érintetlen uralma 1875-től 1879-ig tart s eredménye oly fényes, hogy egyáltalán nem adott okot a megbotyogatásra.

1879-ben adták ki a felső leányiskola második szervezetét, mely annak középiskolai jellegét megtámadja s a francia nyelvi óraszámokat is lényegesen leszállítja. Eddig mint láttuk a II.—VI. osztályban összesen heti 20 órában tanították, most lesz belőle 15 óra, vagyis minden osztályra jut heti három óra. Ez a téveszteség azonban a magyar nyelv és a reáliák előnyére történik. Úgy látszik, hogy különösen a magyar nyelv intenzívebb tanítása volt a második szervezet célja, ennyiben tehát nem lehet kifogásunk az óraleszállítás miatt. Bizonyos azonban, hogy a francia nyelvi tanítás megsínylette azt, különösen miután a módszer és a kitűzött cél még mindig a régi. Ez tehát nem annyira fejlődés, mint inkább visszafejlődés.

Jött az 1883-iki tanterv, melynek alkotói úgy látszik felismerték a germanizálás veszedelmét s a francia nyelvet helyezték előtérbe a némettel szemben. Eddig e két nyelv körülbelül egyenlő helyet foglalt el a tanításban, most a francia nyelv 19, a német ellenben csak 14 heti órát kap. A kitűzött cél most már annál inkább elérhető, mert a tanterv nem választja külön a négy alsó osztályt a két felsőtől s így a hat osztály feladatául tűzi ki azt, ami eddig a négy alsó számára volt előírva. Mert a felsőbb leányiskola mint tudjuk csak most vált egységes intézménnyé.

Két évvel később ismét új tantervvel állunk szemben. Hogy miért ez a folytonos változtatás, próbálgatás, nem értjük. Annyi tény,

hogy úgy a francia, mint a német nyelv nyertek vele. Az előbbire most már heti 21, az utóbbira heti 16 óra jut. A francia nyelv tanításának ez volt a fénykora. Nincsenek ugyan adataink, de valószínű, hogy az eredmény is megfelelő volt ebben az időben. Csak egy a baj, hogy a módszer és a cél még mindig a régi.

Ebből a szempontból igen fontos haladást jelent az ugyancsak két év múlva 1887-ben megjelent ötödik szervezet, mely a francia nyelv tanításának célját és tárgyát a következőkben határozza meg: Odatörekvés, hogy a tanuló a francia közönséges társalgási nyelvet megértse és a hozzá intézett kérdésekre franciául felelni is tudjon. — Továbbá: Biztos nyelvtani ismereten alapuló megértése a francia irodalom azon kiválóbb remekeinek, melyek a tanuló képzettségéhez mértek.

Bárki volt, aki ezt szerkesztette, modern ember volt, aki túltette magát a classica-philologusok álláspontján s megértve a modern nyelvtanítás igazi célját, az élő nyelvre helyezi a fősúlyt. Igaz, hogy a heti óraszámot hárommal leszállítják, de a tanítás céljának illetően megállapítása mellett az mit sem tesz.

Ez a tanterv szabályozza egyúttal először a polgári iskolából átlépőkre a francia nyelvre vonatkozó követelményeket. Eszerint a polgári iskolák IV. osztályát jó sikerrel végzett tanulók minden akadály nélkül felvehetők az V. osztályba, ha kimutatják, hogy a francia nyelvet a felsőbb leányiskolákban megkivánt mértékben tanulták, vagy ha abból sikeres felvételi vizsgálatot tettek. Ezt majd egy 1894. évi miniszteri rendelet oda módosítja, hogy az olyan átlépő növendékeket, kik a polgári iskolában francia nyelvet nem tanultak s így a többiekkel nem haladhatnak de egyébként jó előmenetelűek legfeljebb egy elégséggel — a testület a francia nyelv tanulása alól felmentheti.

Az 1887-iki tantervhez adtak ki először részletesebb utasításokat a tanítás anyagának beosztására s annak részletesebb megjelölésére. Feltűnő, hogy az írásbeli dolgozatoknál az extemporale a főkövetelmény. Furcsán nézhetek ki azok a dolgozatok javítás után, mikor ma kellő előkészítés után is, annyi a hiba az idegen nyelvi dolgozatokban. Igen üdvös újítás az is, hogy az utasítás a direkt módszert ajánlja a tanítók figyelmébe, mint a mellyel különösen kezdő fokon több sikert lehet elérni. Hangsúlyozza egyúttal, hogy a fősúlyt ne a nyelvtan, hanem a nyelv megtanulására fektessék. S most már ez a tanterv marad érvényben majdnem másfél évtizeden keresztül. A francia nyelvet illetőleg nincs is benne egyéb kivetni való, mint az extemporale. Ez úgy látszik még az utolsó maradványa a régi latinus szellemnek.

1901-ben jelent meg a hatodik s ez időszertint utolsó felsőbb

leányiskolai tanterv. Ennek a készítésébe már magunk is belefolytunk véleményünkkel; igaz, hogy nem igen vettük figyelembe amit mondtunk. Az Országos Közoktatási Tanács olyan olympusi magaslaton ül, hogy oda nem igen ér fel halandó szava.

Ez a tanterv is kettős célt tűz a francia nyelv tanítása elé: jártasságot a francia nyelv szóbeli és írásbeli használatában és az újabbkori francia irodalmi művek megértését.

Ezt a kettős célt egyesítve helyesebben így lehetne kifejezni: Akkora jártasság a francia nyelv szóbeli és írásbeli használatában, hogy a növendék az újabbkori francia irodalmi műveket is megértse. Ezt sokkal helyesebbnek vélem, mert meghatározza egyúttal, hogy a tanítás ne üres fecsegésből álljon, ami a direkt módszernél igen gyakran előfordul, hanem az újabbkori irodalmi műveken alapuljon. Mert hiába, nekünk a francia vagy bármely idegen nyelvnél a képzést is figyelembe kell vennünk, mi nem engedhetjük meg magunknak azt a fényűzést, amit a francia, hogy idegen nyelvet tisztán a nyelv kedvéért tanul. Nekünk az a nyelv csak eszköz, hogy annak révén az illető nemzet szellemi kincseit kiaknázzuk.

Éljünk tehát óvatosan a direkt módszerrel, ne legyen az a szellemi ürességnek palástja, a tartalmatlan fecsegésnek, melyre a leánygyermek úgyis hajlandó, előmozdítója.

De lássuk részletesebben az új tantervet.

A II. osztályban az óraszám megegyezik a régivel, most is négy. Az anyag részletesebb kijelölésénél mint új jelszó emelkedik ki a *beszédgyakorlat*. S ez igen helyes, csak mértékkel kell alkalmazni. Nem helyeselhető, hogy külön címek alatt szétválasztani törekszik az anyagot, így a következő címeket látjuk: olvasmány, beszédgyakorlat, nyelvtan. Ellenkezőleg egyesítő kapcsokat kell közöttük keresni. Így a beszédgyakorlatoknál az utasítást a következőleg fogalmaznám: Beszédgyakorlatok az olvasmányok alapján és a mindennapi élet köréből, a nyelv és fül gyakorlására. Ugyancsak ezek keretében a nyelvtan elemeinek begyakorlása, illetve tudatosá tétele. Tehát olvasmány, beszédgyakorlat és nyelvtan alkosson összefüggő szerves egészet. Egyebekben az anyag kiszabása helyes.

A III. osztály ismét négy órával szerepel, mint régen. Az anyag körülbelől egyforma, csak a syntaxist illetőleg van könnyítés.

A IV. osztályban ugyancsak négy óra jut e nyelvre. Az új terv meghatározza, hogy milyen írók műveit kell olvasni s az összeállítás igen helyes szakismeretre vall. A követelmények megfelelők.

Az V. osztály anyaga módosult, amennyiben a rendszeres syntaxis kimaradt belőle, ami nem is való felsőbb leányiskolába; ehelyett a fősúly az olvasmányon van. S itt talán egy kissé túlló a

célon, mert egy classikus és egy modern dráma olvasását követeli az V—VI. osztályban. Részemről a leghatározottabban elleneztem és ellenzem a classicus drámák olvasását még a középiskolában is. Nagy nehezen megtanítjuk a növendékeket valamire, mire a felsőbb osztályokba jutnak s akkor köckáztassuk azt a kis eredményt is a XVII. századbeli classicus drámaírók modoros ósdi nyelvének megismertetésével. Aki próbálta, tudja, hogy milyen kín ez. Maradjunk mi csak modernnek mellett s nem kell annak ép drámának lenni, amit olvastatunk; regény is megteszi megfelelő iskolai kiadásban természetesen.

Egyébként nem lehet kifogásunk az előírt anyag ellen, kár, hogy a VI. osztályban kettőre szállították le a heti órák számát. Olyan kevés az, hogy épen csak a dolgozatokat lehet ezalatt előkészíteni és megírni. Így aztán egész esztendőben se teszünk egyebet, mint dolgozatot készítünk elő, vagy írunk, amit a növendékek borzasztóan megunnak, pedig ez nem igen hasznos didaktikai szempontból.

Pedig ép ebben az osztályban volna szükség az öt év alatt tanultak összefoglalására, kidomborítására, a francia szellem megéreztetésére s megkedveltetésére. Itt lehetne igazán szó a nyelv szépségeinek feltűntetéséről.

A reformált reáliskolai tanterv a VIII. osztályban, igen helyesen, felemelte a francia nyelvi heti órák számát.

A dolgozatok kétfélék: iskolaiak és háziak. Az idegen nyelveknél a házi dolgozatnak, különösen leányiskolában, nincs semmi értelme. Egészen biztosra vehető, hogy a gyengébbek már csak hiúságból is, ami leányoknál jelentékeny tényező, mással csináltatják meg a házi feladatot.

Nem tartom helyesnek az új tantervnek az idegen nyelvek anyaga után előforduló jegyzetét, mely szabadságot ad arra nézve, hogy a kiszabott anyag a direkt módszer alkalmazása esetén módosítható; mert a kifogásoltaktól eltekintve az előírt anyagot a direkt módszerrel is el lehet végezni, sőt *el kell* végezni, különben az egész tanítás üressé, tartalmatlanná és különösen minden alapot nélkülözővé válik. Epen ezen szempontból igen káros, ha a nyelvtanítás a felsőbb fokon philologiai alapképzettséggel nem bírók kezébe kerül, kik a nyelv szellemébe nem tudván behatolni, csak üres csillogást, könnyű felszínes eredményeket hajszolnak. Mert a philologus könnyen válhatik pedánsná s ez mindenesetre hiba, de nem válhatik tartalmatlanná, nem épít alap [nélkül — mert így is lehet igen tetszetőset produkálni — ami azonban csalás.

De helytelen ez a jegyzet az ellenőrzés szempontjából is, mert

megfosztja azt minden támasztópontjától, már pedig épen itt, az idegen nyelveknél, hiányzik a legtöbbször a szakszerű ellenőrzés.

Hogy milyen lesz a francia nyelv tanításának fejlődése, az eddigiekből láthatjuk. A klasszikus alap majd teljesen kiszorul s mindenütt a modernnek lépnek előtérbe. A módszert illetőleg valószínűleg visszafejlődés áll be. A nyelv logikus tanítása, a nyelvtan, amelynek ma a hamupipőke szerepe jutott, részben visszakapja régi jogait, de a direkt módszer alapján. Az óraszámokat a VI. osztályban fel kell emelni, a házi dolgozatokat pedig teljesen el kell hagyni.

OTROK MIHÁLY.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

— A természetrajz tanítása 1777/8-ban indult meg tudvalevőleg a magyarországi gimnáziumokban, az 1777. évi Ratio Educationis rendelkezései értelmében. Ennélfogva 1778. évi március és április hónapokban már felterjesztették a kerületi tanulmányi főigazgatók az I. félévi vizsgálatokon a természetrajzból feladott kérdéseket. Az alábbiakban szó szerint közlöm az Országos Levéltár idevágó irataiból (Helyt. Tan. Distr. Bud. 1778. No. 4.) a kalocsai, akkoriban kegyes-tanítórendi gimnázium I. osztályában feladott vizsgálati tételeket, melyek azért is nagyon érdekesek, mert magyar nyelven vannak megfogalmazva.

A grammátika legkissebb klassisában levő ifjúságnak oskolában tett előmenetelének megmutatása. A melyet az ifjúság neveléséről egymás között tett beszélgetés után Kalotsán az Ahétatos Oskolákban M. D. CCLXXVIII-nak harmadik holnapjában közönséges helyen megmutatott...

Az állatoknak Historiájából: I. Mit értünk az Égnek neve alatt, és méltó dolog-é, hogy mi az égnek az ő mivoltáról valamit tanúyunk? II. Mit használ az Ég és ember nemeségének megfontolása? III. Oly közel vannak-é egymáshoz a tsillagok, amind nekünk tetszenek, és messze vannak é mi tőlünk a tsillagok? IV. Nagyok-é a tsillagok, minek neveztetnek az Szent Írásban, és hány Plánéták vagynak? V. Millyen az Föld, mikor és miért szenved a Hold fogyatkozást? VI. Hány órák alatt fordul meg a Nap a föld körül? (Ez 1778-ban volt!) mitől világos a Hold, a föld, és mitől meleg? VII. Mitsoda az levegő ég, és miért meszire kéznek látzatik? VIII. Honnat vagyon az Harmat, köd, és mi hasznát veszük a Levegő égnek? IX. Szükséges-é, és miből származik az esső? X. Hányféle az föld, és mi hasznát veszük az Hegyeknek? XI. Hány főindulati vannak az embernek,